

ELTE ÁJK
JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. SZABÓ MÁTYÁS

EGYETEMI ADJUNKTUS

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI

EGYETEM

ÁNTK

ÁLLAM- ÉS JOGTÖRTÉNETI

TANSZÉK

SZABO.MATYAS@UNI-NKE.HU

2026. április 20.

Az alkotmányos patriotizmus (Verfassungspatriotismus)

fogalma az elmúlt bő fél évszázadban számos értelmezésben jelent meg a német alkotmányjog és államelmélet körében. A fogalom konstruktóreként Hannah Arendt tanítványát, Dolf Sternbergert tartjuk számon, aki 1979-ben a német Grundgesetz elfogadásának 30. évfordulójára írt cikkében használta a kifejezést. A Vasfüggöny által széttagolt Németország időszakában az NSZK alkotmánya integratív szerepet töltött be az identitásválságban szenvedő német társadalomban. Sternberger szerint a németek egységes Németországban, egy „egész alkotmányban” élnek, ami önmagában szülőfölként (*Vaterland*) értelmezhető. Az alkotmányos patriotizmus teremtette alkotmányközpontú demokratikus politikai kultúrával megkerülhetővé váltak olyan fogalmak, mint a szülőföld (*Vaterland*), a nép (*Volk*) és a nemzet (*Nation*).¹

Az alkotmányos patriotizmus elméletét - a nemrégiben elhunyt - Jürgen Habermas formálta tovább, aki szerint nem a

történelmi, a kulturális, az etnikai vagy a nyelvi sorsközösség adja az identitásképző integratív erőt, hanem az alkotmányban rögzített elvek és eljárások.² A fogalom a deliberatív demokráciához kapcsolódik, egyúttal egy olyan identitásképző folyamatot jelent, amely megalapozza az egyénekben, állampolgároknak a köztársasági ethoszt és a hazafias identitást.³

Az alkotmányos patriotizmus multietnikus, transz- és poszt nacionális jelentéstartalmai révén magától értetődően jelent meg az európai integráció jövőjét feszegető politikai és alkotmányjogi vitákban is. Az európai alkotmányos patriotizmus létjogosultsága kapcsán Jan-Werner Müller szerint kulcskérdést képez, hogy meghatározható-e egy olyan közös erkölcs-, vagy értékrendszer, ami az alkotmány-szerződés bukását követően az Európai Unió integratív erejeként hathat.⁴

Annak ellenére, hogy az elmélethez a republikánus karakter és a polgári értékek kapcsolódnak, ha kísérletet teszünk Sternberger szellemi kútforrás feltárására, némileg váratlan módon egészen a Német-Római Birodalomig nyúlhatunk vissza. Sternberger már 1947-ben is a második világháborút követően mellőzni szándékolt *Vaterland* kifejezést helyett keresett pozitív tartalommal felruházzható fogalmakat. Sternberger a 18. század közepén alkotó német filozófusra Thomas Abbt-ra hivatkozott, aki szerint a *Vaterland* alkotóelemként foglalja magába a szabadságot és az „emberi politikai alkotmányt”.

Sternberger felfogásában a *Vaterland* kiteljesedik abban az alkotmányban, amelyben a polgárok benne foglaltatnak, benne élnek. Sternbergerhez Abbt-on keresztül eljutottak Karl Friedrich Moser birodalmi patriotizmusról (*Reichsverfassungspatriotismus*) szóló gondolatai is, ami az alkotmányos patriotizmushoz meöhökentően sok szempontból hasonlítható.⁵

A birodalmi patriotizmus a 1760-as évektől lángolt fel a szétforgácsolódtó német nemzet egységéről elmélkedő szerzők körében. Az elmélet egyik legeltökéltebb képviselője a neves államjogász Johann Jakob Moser fia, Friedrich Karl Moser volt. Moser hosszasan értekezett a patriotizmusról, műveiben a régi birodalmi alkotmány – annak rendjeivel és szabadságaival történő – megújítása mellett érvelt. A jog, a törvény és a polgári szabadság tiszteletben tartása mellett ugyanakkor a birodalom megosztottságában is egy eszközt látott a despotikus fejedelmi hatalommal szemben. Moser felfogásában a német egységet képező integratív erőt a császár és a

birodalmi alkotmány teste-sítette meg.

Moser a birodalmi patriotizmushoz a polgári értékeket is hozzákapcsolta, a patrióta fogalmát a következőképpen írta le: „Az igazi patrióta az a jámbor, őszinte, kitartó, türelmes, bátor és bölcs ember, aki a törvények és az alkotmány, a jólét forrásai és hazája gyengeségeinek alapos ismeretével ötvözi azt az őszinte akaratot, hogy megtalálja a legbiztosabb mentő-, legkíméletesebb segítő és legtartósabb jobbító eszközöket – és akiben a valódi emberszeretet lobban –, pártállástól és személyektől függetlenül, saját hasznát vagy kárát tagadva igyekszik azokat ismertetni és minden lehetséges módon érvényesíteni”.⁶

Moser szerint a választófeljellemeknek egy *virum bonumot*, egy patriótát kell

császárrá választaniuk. Mivel a patrióta igazi emberbarát és a boldogság őszinte kívánságával viszonyul minden polgártársához, vallásra tekintet nélkül az őt megillető szabadságot és jogokat kívánja mindenki másnak.⁷

Elmondható, hogy Moser ideális patriótaképében a német birodalmi rendek egy különös identitással bírnak, ami a német birodalmi alkot-

mányt célozta. A felvázolt jelenség két évszázaddal a fogalom megjelenése előtt majdnemhogy alkotmányos patriotizmusnak nevezhető.

Hivatkozások:

- ¹ Dopenheuer, Otto: Integration durch Verfassung? Zum Identitätskonzept des Verfassungspatriotismus. *The German American Law Journal*. 1995/1. 98-99.p.
- ² Tóth Gábor Attila: Túl a szövegben. Értekezés a magyar alkotmányról. Budapest, 2009, Osiris. 219-220. p.
- ³ Szigeti Péter: Állam és demokrácia – modern paradigmák. In: Egresi et al.: *Államelmélet*. Győr, Széchenyi Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, 2016. 233.p.; Tribl Norbert: Az alkotmányos identitás funkciója és alkalmazhatósága a szupranacionális térben.

Szeged, 2021. *Iusperitus*, 48-49. p.

⁴ Jan-Werner Müller:

Alkotmányos patriotizmus. *2000 Irodalmi és Társadalmi Havi*lap. 2008/5. 15. p.

⁵ Dierse, Ulrich:

Verfassungspatriotismus schon 1761/65? *Archiv für Begriffsgeschichte*, 2015/75. 277. p.

⁶ Moser, Karl Friedrich:

Beherrigungen. Frankfurt am Main, 1762. Verlag der Knoch- und Eßlingerischen Buchhandlung, 247-248. p.

⁷ Moser 1762. 250-254. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: A Szabadság Alkotmánya plakát - Konrad Adenauer aláírja a német Alaptörvényt. Forrás: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:KAS-GG_25_Jahre-Bild-11651-2.jpg Letöltve: 2026. április 20. Thomas Abbt, német filozófus (1738-1766). Forrás: https://de.wikipedia.org/wiki/Thomas_Abbt#/media/Datei:Thomas_Abbt_1738-1766.jpg. Letöltve: 2026. április 20.
2. oldal: A Quaternionadler és a birodalmi rendek.. Forrás: https://de.wikipedia.org/wiki/Heiliges_R%C3%B6misches_Reich#/media/Datei:Quaternion_Eagle_by_Jost_de_Negker.jpg Letöltve: 2026. április 20. Friedrich Karl von Moser (1723-1798). Forrás: [https://en.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Karl_von_Moser#/media/File:Friedrich_Karl_von_Moser_\(1723-1798\).jpg](https://en.wikipedia.org/wiki/Friedrich_Karl_von_Moser#/media/File:Friedrich_Karl_von_Moser_(1723-1798).jpg) Letöltve: 2026. április 20.